

קונטרס

משפט צדק

יבאר את גדל הענין של לדון את האדם לכף זכות, ויזהיר מאד לא לשפט את שום ברִיָּה, פי מקבלים אחר־כֵּף בחזרה כִּפְּל כִּפְּלִים.



בנוי ומיסד על־פי דברי

רבנו הקדוש והנורא, אור הגנוז והצפון

בוצינא קדישא עלאה, אדונינו, מורנו ורבנו

רבי נחמן מברסלב, זכותו יגן עלינו

ועל־פי דברי תלמידו, מורנו

הגאון הקדוש, אור נפלא, אשר כל רז לא אניס ליה

רבי נתן מברסלב, זכותו יגן עלינו

ומשלב בפסוקי תורה, נביאים, פתובים ומאמרי

חכמינו הקדושים מגמרא ומדרשים וזהר הקדוש



הובא לדפוס על־ידי

חסידי ברסלב

עיה"ק ירושלים תובכ"א

מוֹהֲרָא"ש נ"י אָמַר, אֲשֶׁר הָאָדָם צָרִיךְ
לְהִרְגִיל אֶת עֲצָמוֹ לְדַבֵּר אֶל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא, וְכֵן יֵצֵא לוֹ תְּמִיד מִשְׁפָּט צְדָק, וַיֵּדַע
אִיךָ לְהִתְנַהֵג בְּכָל דְּבָר, כִּי עַל-יְדֵי שְׂאָדָם
מִתְבּוֹדֵד אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, עַל-יְדֵי-זֶה הוּא יְכוּל
לְהוֹצִיא מִשְׁפָּט צְדָק, וְכֵן נִמְשָׁךְ רַק אֶל מְקוֹם
שְׁשׁוּפָטִים שֶׁם בְּצְדָק, וְהוּא נִגְעַל מִהַמְקוֹמוֹת
שֵׁשׁ שֶׁם מִשְׁפָּט מְעַקֵּל.

(אמרי-מוהרא"ש, חלק ב', סימן תתצ)

קוֹנְטֵרַס

מִשְׁפָּט צְדָק

בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! הָעֶקֶר בְּזֵה הָעוֹלָם — רַק
אֲמוּנָה בְּבוֹרָא עוֹלָם, כִּי בְּלֵי אֲמוּנָה אָדָם מְסַכֵּן, מְסֻתָּבֵב
בְּזֵה הָעוֹלָם כְּבְּעוֹלָם הַדְּמִיוֹן. כִּי בְּאַמֶּת כָּל יְהוּדֵי הוּא
נִשְׁמָה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוֹרִידָה
לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמָרִי הַזֶּה לְתַכְלִית אַחַת —
לְגַלוֹת וּלְפָרְסֵם אֶת הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וְכֵן אוֹמְרִים
חַכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (תַּנְחוּמָא נְשֵׂא ג'): מִיּוֹם שֶׁבָרָא הַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא עוֹלָמוֹ, נִתְאַוָּה שְׂיִהְיֶה לוֹ דִּירָה בְּתַתְּוֹנִים.
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא רוֹצֵה לְגוֹר בֵּינֵינוּ, הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
רוֹצֵה שְׂנַפְכִירוֹ, שְׂנַפְרָסְמוֹ וְנַגְלָה אוֹתוֹ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ.
זֶו הִיְתָה עֲבוּדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ, שְׂהִיָּה הָרֵאשׁוֹן
שֶׁגָּלָה וּפְרָסֵם אֶת הַבוֹרָא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ לְכָל הָעוֹלָם כְּלוֹ.
וְלָכֵן אוֹמְרִים חַכְמֵינוּ הַקְדוּשִׁים (בְּרֵאשִׁית וַבְּהַ, פֶּרֶשָׁה מֵג):
אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם, אֲנִי לֹא הִיָּה נֶכֶד
שְׂמִי לְבְרִיּוֹתִי, וְהַפְרָתָּ אוֹתִי בְּבְרִיּוֹתִי, מֵעַלָּה אֲנִי עָלֶיךָ

כאלו אתה שתף עמי בכריתו של עולם; אברהם אבינו
 נעשה שתף להקדוש-ברוך-הוא, בזה שגלה ופרסם
 לכלם שיש בורא עולם, ואין שום טבע, מקרה ומזל,
 והכל זה בהשגחה, ומאז שאברהם אבינו גלה ופרסם
 את הקדוש-ברוך-הוא, נתן כח לבניו ולבני בניו עד סוף
 כל הדורות, שגם הם יעסקו בעסק הקדוש הזה —
 לגלות ולפרסם אמתת מציאותו יתברך. וכשיש אמונה
 — יוצא "משפט צדק", לא-כן אם אין אמונה, אז
 רחמנא לצלן, אדם גזלן, רוצח, אינו מסתפל על כבוד
 הזולת, שופך את דמו, כי זה תלוי בזה, אם יש אמונה
 בהקדוש-ברוך-הוא, אם מגלים ומפרסמים אותו יתברך,
 סימן שאדם זה הוא מבני בניו של אברהם אבינו, אבל
 אם, חס ושלום, אדם מדבר נגד האמונה, נגד הקדוש-
 ברוך-הוא, בר מינן, אזי אין לו גם שמץ רחמנות על
 הזולת, ומוכיח בעליל שאיננו מזרע ישראל כלל. כי כן
 אומרים חכמינו הקדושים (ביצה לב:): כל המרחם על
 הבריות, בידוע שהוא מזרעו של אברהם אבינו. וכל מי
 שאינו מרחם על הבריות, בידוע שאינו מזרעו של
 אברהם אבינו.

ולכן, בני ובנותי היקרים! אנחנו צריכים להתעורר
 עכשו יותר ויותר לגלות את האמונה בעולם, ולא לפחד
 משום ברךה כלל. כל בר ישראל הוא שליח של

הקדוש-ברוך-הוא, וצריך להוציא שליחותו בעולם מהכח אל הפעל. ואומר רבנו ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן לד), אשר כל יהודי יש לו נקדה אשר אין ביהודי אחר, ולכן לא שיף לקנא בשני, אלא כל אחד ואחד מכרח להוציא שליחותו, שזו הנקדה שלו, כל אחד כפי ההשפעה והיכלת צריך לגלות ולפרסם את הקדוש-ברוך-הוא, ולא לפחד משום בריה שבעולם, ואז יכניס רחמנותו יתברך בלב הבריות, ויצא "משפט צדק"; כי אם אין אמונה — אין יראה, ואם אין יראה — אין "משפט צדק", ואחד מתאכזר על זולתו, כאשר אנו רואים בעינינו, ברגע שעוקרים עצמם כביכול מהקדוש-ברוך-הוא, ומעלימים ומסתירים את הבורא יתברך שמו, כבר יש רשעות. וזה מה שאמר אברהם אבינו (בראשית כ, יא): "כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני" וגו'. ברגע שאין יראת אלקים, אדם מסגל להרג את זולתו, אין לו טפת רגש לזולת. ולכן אנו עם ישראל בני אברהם, יצחק ויעקב, צריכה להכניס בנו המדה של רחמנות, לרחם זה על זה, לדון זה את זה לכף זכות. ואי אפשר להגיע לזה — רק על-ידי אמונה, שאנו מכרחים לגלות את האמונה בבורא כל עולמים, כי בלי אמונה אדם מסכן, אדם מסגל לעשות את כל השחיתות בעולם, ולהשליך את הזבל על השני. וזה הלמוד העמק שאנו צריכים ללמד לקח ממה שקורה היום.

ולכן אני פונה אליכם, בני ובנותי היקרים! הגיע
 הזמן שנגלה ונפרסם את הקדוש-ברוך-הוא לכלם, שאנו
 מאמינים באל עולם, ואנו יודעים שדבר גדול ודבר קטן
 אינו נעשה מעצמו, אלא בהשגחת המאציל העליון, ואף
 שיש בני-אדם שאינם מבינים, ויש להם קשיות על
 הקדוש-ברוך-הוא, כביכול, אומר רבנו ז"ל (לקוטי-מורה"ן,
 חלק ב', סימן נב), שההכרח שתהיינה קשיות על הקדוש-
 ברוך-הוא, ההכרח שתהיינה קשיות על הצדיקים, כי
 איך אנו עם המוח המגשם והמזהם שלנו, נוכל להבין
 רוחניות אלקות? ! עם כל זאת, אשרי האדם שמסלק את
 חכמתו ובינתו לגמרי, ויודע שאינו יודע כלום. ובאמת
 יש הרבה דברים שאיננו מבינים, אבל דבר אחד אנו
 צריכים — להיות חזקים באמונה בהקדוש-ברוך-הוא,
 לידע שהוא מנהיג את עולמו בהשגחה פרטי פרטית.
 וזה יכניס בנו מדת הרחמנות — להבין ולהרגיש בצער
 הזולת. כי הא בהא תליא — כפי שאדם מחדיר בעצמו
 שהקדוש-ברוך-הוא נמצא ואין בלעדיו נמצא, וכל בריה
 היא יציר כפיו יתברך, כמו-כן נכנסת בו רחמנות לרחם
 על הזולת. ובפרט על אדם צדיק, שדבוק בו יתברך,
 ועושה חסד עם כלם, אדם שכלם אוהבים אותו, סימן
 שיש לו יראת שמים, כי כף אומרים חכמינו הקדושים
 (סנה מס:): כל מי שיש בו חן, בידוע שהוא ירא שמים.
 ולכן בודאי צריכים לכבד וליקר אדם כזה, שאנו רואים

שְׁפַל-כַּף הַרְבֵּה אֲנָשִׁים נִמְשָׁכִים אֵלָיו, כִּי זֶהוּ סִימָן, שְׁנִשְׁמָתוֹ הִיא נִשְׁמָה קְדוּשָׁה מְאֹד. וְלֹא בְּחִנָּם שֶׁהִסְטֵרָא אַחֲרָא וְהִקְלַפּוֹת הִתְאַחֲזוּ בּוֹ, כִּי הֵם מְאֹד מִפְּחָדִים מִנִּשְׁמָה זוֹ. וְזֶה קוֹרָה בְּכָל יוֹר וְדוֹר, יִשְׁנֵם צְדִיקִים קְדוּשִׁים, שְׁיֵשׁ בְּכַחַם לַעֲשׂוֹת מֵהִפְכָּה רִוּחַנִית, לְגִלוֹת וּלְפָרֶסֶם אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְכָל בְּאֵי עוֹלָם, לְהַגְדִּיל תוֹרָה וּלְהַאֲדִירָה, וּדְיָקָא עַל נִשְׁמוֹת כְּאֵלוֹ, שְׁיֵשׁ בְּכַחַן לְקָרֵב אֶלְפֵי אֶלְפִים וְרַבֵּי רַבּוֹת נִשְׁמוֹת אַחֲרוֹת אֶל הַקְּדוּשָׁה, עֲלֵיהֶם מִתְגַּבְּרִים הַרְשָׁעִים הָאֲרוּרִים וּמִתְאַכְזָרִים עֲלֵיהֶם, וְאֵין אֶצְלָם "מִשְׁפָּט צְדָק", בְּשַׁעָה שֶׁחֲכָמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים אֹמְרִים (ירושלמי בבא קמא ח, ז): בְּזִמָּן שֶׁאַתָּה רַחֲמָן — הַמָּקוֹם יִרְחַם עָלֶיךָ.

וְלָכֵן, בְּנֵי וּבְנוֹתֵי הַיְקָרִים! בָּאוּ עִכְשָׁו וְנִתְעוֹרַר בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה אֵלָיו יְתִבְרַךְ, נִחְדָּיר בְּעִצְמָנוּ אֲמוּנָה בּוֹ יְתִבְרַךְ, נִרְגִיל עִצְמָנוּ לְדַבֵּר אֶל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּשִׁפְתַי הָאֵם שְׁלָנוּ, שְׁזֶה בְנִינֵן הָאֲמוּנָה. כִּי מֵהֵיכָן אָדָם יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְאֲמִין בְּהַשֵּׁם יְתִבְרַךְ, וַיֵּשׁ לוֹ אֲמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזַכֶּכֶת? כְּשֶׁמְדַבֵּר אֵלָיו יְתִבְרַךְ. בְּזֶה מְגַלֶּה שֶׁהוּא מְאֲמִין שֶׁהוּא יְתִבְרַךְ נִמְצָא וְאֵין בְּלִעְדָּיו נִמְצָא, כִּי מְדַבֵּר אֵלָיו. אָבֵל כְּבֹר גְּלָה לָנוּ רַבָּנוּ וְ"ל (שיחות-הַר"ן, סִימָן קכ"ו), שֶׁקֹּדֶם שֶׁיָּבֹא מְשִׁיחַ, לֹא צְדִיק אֶחָד יִהְיֶה שֶׁיִּצְעַק עַל אֲמוּנָה, כִּי כְּמָה וְכְמָה צְדִיקִים שֶׁיִּהְיוּ אֲזוּ, יִהְיוּ צוֹעֲקִים עַל

אמונה. כי תכנס כפירות ואפיקורסות בעולם, וינתקו את נשמות ישראל ממנו יתברך. תרד מינות רבה מלמעלה, כדי לנסות את עם ישראל, ויהיה נסיון מאד קשה. ולדאבוננו הרב, עוד לא היה דור המלא כפירות ואפיקורסות, המלא לעג ובוז נגד כל הקדוש לעם ישראל כדורותינו אלו. עם ישראל עוד לא סבלו סבל כזה, שנתקו מליונים יהודים מהקדוש-ברוך-הוא. ולא די שמליונים יהודים נהרגו על קדוש ה' בדורותינו אלו, עוד זאת נתקו מליונים מצור מחצבתם. ולכן עקר עבודתנו צריכה להיות עכשו — למלא את כל ארץ ישראל והעולם כלו עם אמונה, ולקרב את כל יהודי אל קונו. לעודד ולחזק ולשמח את כל בר ישראל, ואז נקנה לעצמנו את מדת החסד, המדה של רחמנות — לרחם על הזולת, ואז יצא לנו "משפט צדק". בדרך כלל אנו רואים בני-אדם מתאכזרים זה על זה, ואין להם שום שמץ של רחמנות על הזולת. וכל זה בא מחמת חסרון אמונה. חכמינו הקדושים אומרים (ספרי עקב מט): "ללכת בכל דרכיו" — אלו דרכי הקדוש-ברוך-הוא, אל רחום וחנון, מה המקום רחום וחנון, אף אפה הגי רחום וחנון; אם אנו רואים עוונת כזה, בני-אדם מתאכזרים באכזריות נגד הזולת, זה צריך לעורר אותנו, שמשוהו איננו כשורה פה, אלו הם אינם יהודים, אלו אינם מבני אברהם, יצחק ויעקב. ולדאבוננו הרב זה נמצא גם בנו, אם יש גזענות

ארוחה בין איש לרעהו, בזה מוכיחים שאינם יהודים, כי יהודי מרחם על הזולת, מוציא "משפט צדק" לזולת, ודן את כלם לכף זכות. ולא כפי שאנו רואים, לצערנו הרב, שאחד אינו רוצה להבין את הזולת, לא אכפת לו מאחר כלל, ומפקירו לחסדי רשעים.

ולכן, בני ובנותי היקרים! כל אשר קורה עתה, צריך לעורר אותנו בתשובה שלמה, להביאנו יותר קרוב אל הקדוש-ברוך-הוא, שנחדיר בעצמנו אמונה בבורא עולם, לדעת אשר דבר גדול ודבר קטן אינו נעשה מעצמו אלא בהשגחת המאציל העליון. ועל-ידי-זה נקנה לעצמנו את המדה היקרה של למוד זכות. רבנו ז"ל אמר (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן רפב), שאדם צריך לדון את עצמו לכף זכות, ולחפש ולבקש ולמצא בעצמו נקודות טובות. כי בדרך כלל כל אחד ואחד מאתנו שבור ורצוץ ממה שעובר עליו, ונכשל בכל מיני חטאים ועוונות, בר מינן, ומאד קשה לו, והנסיגות מתגברים מאד — הן באמונה, הן בנאוף, הן באכזריות כלפי הזולת, עד שישנם אנשים שכל-כף נפלו בעיניהם, התאכזרו על הזולת, נפלו בנאוף, רחמנא לצלן, בכפירות ואפיקורסות, רחמנא לישזבן, ועתה רוצים לשוב בתשובה, והסמ"ך-מ"ם שוברם כאלו אינם שוים מאומה. אומר רבנו ז"ל: אדם צריך להרגיל עצמו למצא

בו נקדוּת טובות, וכמאמרם ז"ל (ברכות נו): אפלו ריקנים שברך מלאים מצוות פרמון; כל יהודי מלא מצוות, ואף שנדמה לו שהוא הכי רחוק, עם-כל זאת אם יחפש ויבקש — יוכח שהוא מלא מצוות, כי אין יהודי שלא תהיינה לו מצוות ונקדוּת טובות. וכשיהיה חזק בלחפש ולבקש ולמצא בעצמו נקדוּת טובות, זה יתן לו את הדחף לדון גם את הזולת לכף זכות. ולא כפי שרואים בדרך כלל, שאדם מתבונן על הזולת בעינים רעות, רואה את הצד השחור אצל הזולת, וכמאמרם ז"ל (נגעים ב, ה): כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו. ובאמת זה תלוי בזה; אם אדם מרגיל עצמו לחפש ולמצא את הטוב שבכל יהודי, יזכה להחזירו בתשובה, וברגע שיחזיר את הזולת בתשובה, גם הוא בעצמו ישוב בתשובה.

ולכן עכשו צו השעה של כל עם ישראל, לא להסתכל על שום חשבונות פרטיים, לא לחטט אחר עוונות ופשעים אצל הזולת, אגחנו מחיבים לגלות ולפרסם את הקדוש-ברוך-הוא לעם ישראל, ולקרוב יהודים אליו יתברך, ולחזקם, לעודדם ולשמחם, אשר אין עוד מצוה יותר גדולה מזו. ואמר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן קו), שדוד המלך אומר (תהלים מא, ב): "אשרי משכיל אל דל"; אשרי האדם המכניס שכל

בדל, כי חכמינו הקדושים אומרים (נדרים מא): אין עני אלא בדעת; מה נקרא עני? שאין לו דעת להפיר את הבורא יתברך שמו. כי עקר הדעת — לידע אותו יתברך, כמו שכתוב (דברים ד): "אתה הראת לדעת כי הוי"ה הוא אלקים אין עוד מלבדו"; אין עוד ערבות כמי שמפיר את הבורא יתברך שמו, אשר אז הוא העשיר הכי גדול. וכמו שאמר החכם מכל האדם (משלי כח, כ): "איש אמונות רב ברכות"; מי שיש לו אמונה, הוא מלא ברכות, ויכול לעזור גם לזולת. וזה מה שאנו צריכים לעשות עכשו — להתחזק ביתר שאת וביתר עז, לא לפל בדכאון וביאוש, ואף שאנו רואים אשר אלו הרשעים פים נגרש השקט לא יוכלו, לא צריכים להתפעל, כי חכמינו הקדושים אומרים (מפלות כד): בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר (חבקוק ב, ד): "וצדיק באמונתו יחיה"; כתוב בזהר (בהקדמה ז): שחבקוק היה הבן של השונמית, שנתברכה מאלישע, היות שבאה אליו ובקשה על בנים, ואמר לה (מלכים ב' ד): "כעת חיה את חובקת בן". ובזכות האמונת חכמים שהיתה לה באלישע הנביא, זכתה לבן כחבקוק הנביא, אשר הוא העמיד את כל היהדות על יסוד אחד: אמונה. כי הוא בעצמו ראה אל מה אמונה מביאה. ולכן אומר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק א', סימן סא): כשמתחזקים באמונה בהקדוש-ברוך-הוא — המוח נטהר. ואי אפשר להגיע

לְאִמוּנָה, אֲלֵא עַל-יְדֵי אֱמוּנַת חֲכָמִים. וְלִכֵּן הִסּוּד אֲצֵל
 עִם יִשְׂרָאֵל זֶה אֱמוּנַת חֲכָמִים, לְשִׁמְעַ בְּקוֹל חֲכָמֵי הַתּוֹרָה,
 גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל, צְדִיקֵי הַדּוֹר. וּמָה אָנוּ רוֹאִים? מִחֲמַת
 שֶׁהַעֲרַב-רַב מְאֹד מִפְּחָדִים שְׂתַגְלוּ בְּעוֹלָם צְדִיקֵי הַדּוֹר,
 מִנְהִיגֵי עֵדָה, וּמְאֹד חוֹשְׁשִׁים שְׂתִּפְרְסְמוּ בֵּין עִם יִשְׂרָאֵל
 חֲכָמֵי הַתּוֹרָה וְלוֹמְדֶיהָ, רְאִישֵׁי יְשִׁיבוֹת, רְאִישֵׁי כּוֹלָלִים, כִּי
 אִזּוֹ אֵין לָהֶם מָה לַעֲשׂוֹת, כִּי הַצְּדִיקִים יַחְדִּירוּ בְּעַם
 יִשְׂרָאֵל אֶת הָאֱמוּנָה, הֵם יִלְמְדוּ עִם עִם יִשְׂרָאֵל אֶת
 הַתּוֹרָה וְכוּ', וְלִכֵּן כָּל הַחֲצִיִּים שֶׁל הַעֲרַב-רַב מְכַוְּנִים אֶל
 גְּדוּלֵי הַדּוֹר וְחֲכָמָיו, לְהַחֲלִישׁ אֶת כֹּחַם, לְהַמְעִיט
 הַשְּׁפָעֶתָם בֵּין עִם יִשְׂרָאֵל. וְלִכֵּן אוֹמֵר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-
 מוֹהַר"ן, חֶלֶק ב', סִימָן סא): מִי שְׂאִין לוֹ אֱמוּנַת חֲכָמִים, יוֹצֵא
 מִמֶּנּוּ מִשְׁפֵּט מְעַקֵּל, שְׂזָה אוֹתִיּוֹת: עֲמַל"ק, בְּלִי שְׂמִיץ שֶׁל
 רַחֲמָנוּת. עֲמַלֵּק מֵעוֹלָם הָיָה רְצוּעָה רְעָה לְיִשְׂרָאֵל (עֵין
 בַּמִּדְבָּר רַבָּה, פָּרָשָׁה טז, סִימָן יא); מֵאִזּוֹ שָׁעַם יִשְׂרָאֵל יִצְאוּ
 מִמְּצָרִים, נִטְפֵּל אֲלֵיהֶם עֲמַלֵּק, וְעַם יִשְׂרָאֵל סוֹבְלִים מִמֶּנּוּ
 עַד הַיּוֹם הַזֶּה; כִּי כָּל הָאֲכֹזְרִיּוֹת, אֲפֵלוּ בֵּין אַמּוֹת הָעוֹלָם
 — נוֹבְעַת מִהַעֲמַלְקִים. וְלִכֵּן כָּתוּב בַּזֹּהַר, שֶׁלִּפְנֵי הַגְּאֻלָּה
 יִהְיוּ מְעַרְבִים בְּעֲרַב-רַב רַבִּם עֲמַלְקִים, שְׂתִּתְאַכְזְרוּ נֶגֶד
 הַזּוּלָת. וְלִכֵּן מְגִלָּה לָנוּ רַבְּנוּ ז"ל, אֲשֶׁר בְּלִי אֱמוּנַת
 חֲכָמִים, יוֹצֵא מִשְׁפֵּט מְעַק"ל, וְאִין "מִשְׁפֵּט צְדָק",
 וּמִמִּילָא אֵין אֱמוּנָה. לִכֵּן אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (שִׁבְת
 קִיט:): לֹא חֲרַבָּה יְרוּשָׁלַיִם, אֲלֵא בְּשִׁבִיל שְׁפִסְקוּ מִמֶּנָּה

אנשי אמונה; אם אנו רוצים שירושלים תשאר לעם ישראל בירת עולם, עלינו להתחזק ביותר שאת וביתר עז באמונה, ולא להתפעל משום ברירה שבעולם, ולקרוב מה שיותר יהודים להקדוש-ברוך-הוא, לבנות מה שיותר ישיבות וכוללים, תלמודי תורה ובתי-ספר שמגלים שם את הקדוש-ברוך-הוא, שלומדים אידך לקיים את המצוות, ודיקא על-ידי-זה נזכה לגאולה. חכמינו הקדושים אומרים (ילקוט הושע תקיט): את מוצא שאין הגליות מתכנסות אלא בשכר אמונה, וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בשכר אמונה, אף אברהם לא ירש העולם הזה והעולם הבא אלא בזכות האמונה. ורבנו ז"ל צנה אותנו שנמסר נפשנו על נקדה אחת — גלות את הקדוש-ברוך-הוא. ואמר (שיחות הר"ן, סימן לג): אצל בני-אדם אמונה הוא דבר קטן, אבל אצלי אמונה הוא דבר גדול. ועקר האמונה הוא בלי שום חכמות — להשליך את הדעת והשכל המגשם שלנו, לדבר אל הקדוש-ברוך-הוא בשפת האם, שזו המדרגה הכי עליונה, לבוא ולספר ולשיח את כל אשר עם לבבו אל קונו, וזה בונה אצל האדם את התדמית היהודית; איזה נעם וערכות פשרואים יהודי תמים, מקיים את המצוות, שומר שבת ושמח כל השבת. יש לו מזוזה על פתח ביתו, וכשיוצא מהבית נושק למזוזה, כשנכנס — נושק למזוזה, הולך עם ציצית ותפלין, שומר שבת, אוכל

כָּשֶׁר, שׁוֹמֵר טְהוֹרַת הַמְשַׁפְּחָה, הָאִשָּׁה הוֹלֶכֶת בְּצַנִּיעוּת, אֵיזָה יִפִּי זֶה, וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מִתְפָּאֵר עִם כָּל יְהוּדֵי וִיהוּדֵי, וְאוֹהֵב אֶת כָּל אֶחָד. אָבֵל לְדַאֲבוּנָנוּ הָרַב, מֵאִז שְׁגַלְינוּ, עִם יִשְׂרָאֵל סוֹבְלִים סֶבֶל גְּדוֹל מְאֹד, וְעַקֵּר הַסֶּבֶל הוּא מִתּוֹךְ תוֹכְנוּ, כִּי "מִהֲרִסִּיךָ וּמִחֲרִיבִיךָ מִמֶּךָ יֵצְאוּ". וְלִכֵּן הִגִּיעַ הַזְמַן שֶׁנִּתְאַזֵּר יַחַד וְנִצָּא לְעַם יִשְׂרָאֵל, וְנִפְרָסֵם אֶת חֲכָמֵי הַתּוֹרָה, גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל, צְדִיקֵי הַדּוֹר, רָאשֵׁי יְשִׁיבוֹת, רָאשֵׁי כּוֹלָלִים, נִיגָרִם לְפָנֵי הַמוֹן הָעַם, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִזְכָּה לְאַמוּנָה בְּרוּרָה וּמְזַכֶּכֶת, כְּמוֹ שְׁאוּמֵר רַבְּנוּ ז"ל (לְקוּטֵי-מוֹהַר"ן, חֶלֶק א', סִימָן ז'), שֶׁלְאַמוּנָה אֵי אֶפְשָׁר לְהִגִּיעַ רַק עַל-יְדֵי צְדִיקִים אֲמִתִּיִּים, הֵם מַחֲדִירִים בָּנוּ אֶמוּנָה, קִיּוּם הַמְצִוּוֹת. אָנוּ מוֹצְאִים כְּשַׁעַם יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ, מִשֶּׁה רַבְּנוּ שְׁמֹסֵר כָּל-כֶּף נִפְשׁוֹ בְּשִׁבִיל כָּל בֵּר יִשְׂרָאֵל, הַגְּבִיָּה אֶת הַיְדִים וְאָמַר לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: אֵינֶנִּי יָכוֹל יוֹתֵר, אֵין לִי כֹחַ, אֲנִי עוֹזֵב אֶת עַם יִשְׂרָאֵל, וְיִצָּא לְשַׁבַּת מַחוּץ לְמַחֲנֶה. אָמַר הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְמִשֶּׁה — כָּלוּם לֹא נִתְתִּי לָךְ גְּדֻלָּתְךָ בְּשִׁבִיל יִשְׂרָאֵל, עֲכָשׁוּ שֵׁי־יִשְׂרָאֵל חֲטָאוּ, גְּדֻלָּתְךָ לָמָּה לָךְ?! לְמִדִּים מִכָּאֵן, שְׁזֵה רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, שְׁנִצָּא אֶל עַם יִשְׂרָאֵל, נְעוּרָרָם וְנִחְזָקָם וְנַעוּדָדָם, כִּי לְצַעֲרָנוּ הָרַב, עוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִסּוּרִים מָרִים כְּאֵלוֹ, שֶׁבִלְתִּי אֶפְשָׁרִי לְהַסְבִּיר לַזּוּלָּת, וְלֹא בַחֲנָם שְׂיִישׁ לְעַמְלֵק שֶׁהוּא מְעַרֵב בֵּין הָעַרְב־רַב כָּל-כֶּף הַרְבֵּה כַחוֹת לְעַקֵּר אֶת נַשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כִּי הוּא

לוקח עצמו על אלו האנשים שהם חלושי דעת ושכל, "ויזנב בך כל הנחשלים אחריך, ואתה עיף ויגע", הוא לוקח עצמו על אנשים שבורים ורצוצים, שעובר עליהם מה שעובר ומקררם. אבל אנו צריכים דיקא לצאת לאנשים אלו, שעוברים משברים בחיים, לחזקם ולעוררם ולגלותם את הקדוש-ברוך-הוא, ובזה בעצמו נכניע קלפת עמלק, שמכניס ספקות "היש הוי"ה בקרבנו אם אין" (שמות יז); ולכן אומרים חכמינו הקדושים (ברכות נח.): "לך הוי"ה הממלכה" — זו מלחמת עמלק; בזה שנצא ונפרסם את הקדוש-ברוך-הוא, שנמצא בינינו, ואין בלעדיו נמצא, בזה בעצמו נכניע קלפת עמלק. ובאמת התלמידי חכמים והצדיקים הולכים ממקום למקום לקרב יהודים אל הקדוש-ברוך-הוא, כמו שכתוב (דברים לג, ג): "והם תכו לרגליך ישא מדברתיך", אומרים על זה חכמינו הקדושים (בבא בתרא ח.): אלו תלמידי חכמים, שהולכים ומכתים רגליהם מעיר לעיר, ונושאים ונותנים בדבריו של מקום. ואומר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן צא), שהצדיקים מוסרים נפשם בשביל עם ישראל, ומדברים אתם שיחות חלין, מספרים להם ספורים, מעודדים ומחזקים אותם, והכל כדי לקרבם אל הבורא יתברך שמו. וזו המצוה הגדולה ביותר בדור הזה, עם ישראל צמאים לדבר ה'. כמו שאומר רבנו ז"ל (לקוטי מוהר"ן, חלק ב', סימן עח), אשר לא

הִיָּה דוֹר כְּדוֹר הַזֶּה, שְׁיִישׁ לְעַם יִשְׂרָאֵל גְּעוּגוּעִים וְכִסּוּפִים
גְּדוּלִים לְהֵשֵׁם יִתְבָּרֵךְ, כָּל אֶחָד כּוֹסֵף לַחֲזוֹר בְּתִשׁוּבָה
שְׁלֵמָה, אֲבָל מִחֲפֵשׁ אֶזֶן קִשְׁבַת, מִי שְׁמוּכֵן לְשִׁמְעַע אוֹתוֹ
וְלַעֲזוֹר לוֹ. וְלִכֵּן זֶהוּ צוֹ הַשְּׁעָה לְצֵאת לְנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
וְלַחֲזֹקֵם וְלַעֲוֹדָדָם. וְאַף שְׁבִשְׁבִיל זֶה סוּבְלִים עֲלֵבוֹנוֹת
וּבְזִיוּנוֹת, חֲרוּפִין וְגִדּוּפִים מִרְשָׁעֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם, עִם כָּל
זֹאת לֹא צְרִיכִים לְהִתְפַּעֵל מִזֶּה! וְזוֹ הִיָּתָה גְּדֻלַּתְּם שֶׁל
חַכְמֵי הַתּוֹרָה, חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, צַדִּיקֵי הַדּוֹר, שְׁבַגְאָוָה
וּבְגָאוֹן וּבְקוֹמָה זְקוּפָה גָלוּ וּפְרָסְמוֹ אֶת הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-
הוּא, וְלֹא בְּחִנָּם שְׁהִסְמִ"ךְ-מ"ם אֹרֵב עַל נִשְׁמָה קְדוּשָׁה
כְּזוֹ, שְׁיִישׁ בְּכַחַה לַעֲשׂוֹת מִהִפְכָּה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל,
וּמְחַרְפִּים וּמְבַזִּים אוֹתוֹ, שָׁנִים עַל גְּבֵי שָׁנִים, עַד שְׁסוּגְרִים
אוֹתוֹ שְׁלֹא תִהְיֶה לוֹ הַשְּׁפָעָה כָּלֵל. אֲבָל זוֹ טְעוּת גְּדוּלָּה,
כִּי יְכוּלִים לְסַגֵּר אֶת הַגּוּף, אֲבָל לֹא אֶת הָרוּחַ, שֶׁהוּא דָּבָר
רוּחָנִי. וְלִכֵּן אָנוּ רוֹאִים מְשֻׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת, שְׁצַדִּיקֵי הַדּוֹר
וְחַכְמָיו, גְּדוּלֵי יִשְׂרָאֵל הָאֱמִתִּיִּים סָבְלוּ יוֹתֵר וְיוֹתֵר
מִהֲרָשָׁעִים הָאֲרוּרִים. כְּמוֹ שְׁאוּמְרִים חַכְמֵינוּ הַקְּדוּשִׁים
(פְּסָחִים מֵט:): גְּדוּלָּה שֶׁנֶּאֱהָ שְׁשׁוֹנְאִים עִמִּי הָאָרֶץ לְתַלְמִידֵי
חַכְמֵים יוֹתֵר מִשֶּׁנֶּאֱהָ שְׁשׁוֹנְאִים אַמּוֹת הָעוֹלָם לְעַם
יִשְׂרָאֵל. אַמּוֹת הָעוֹלָם הָרְאוּ פְּרָצוּפִים הָאֱמִתִּי, מֶה עָשׂוּ
מְשֻׁךְ אֲלֵפִים שָׁנָה. וְלֹא נִשְׁטָה עֲצִמְנוּ, גּוֹי — אֵין אֶצְלוֹ
צְדָק, הוּא עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה וְכוּ', עַל-פֶּן הוּא אֶכְזָרִי,
וּכְפִי שְׁרָאִינוּ בְּמַהֲלֶךְ הַהִיסְטוֹרִיָּה, שְׁהֲרָגוּ, שְׁחָטוּ, חָנְקוּ

וְשָׂרְפוּ בְּכָל מִינֵי מִיתוֹת מְשֻׁנוֹת וְאַכְזָרִיּוֹת אֲנָשִׁים, נָשִׁים וְטָף, חֲפִים מִפְּשַׁע. עִם כָּל זֹאת אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, שְׁעַמֵּי הָאָרֶץ שׁוֹנְאִים תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים יוֹתֵר מִמָּה שְׂאֵמוֹת הָעוֹלָם שׁוֹנְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל; תִּתְאַרוּ לְעֶצְמְכֶם מַה נִּקְרָאת שְׁנֵאָה?!

וְלָכֵן בְּכָל יוֹר וְיוֹר יֵשׁ צְדִיקִים קְדוֹשִׁים, שְׁנֹשְׁמָתָם דְּבוּקָה בְּהַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, וְיֵשׁ לָהֶם חֵן בְּעֵינַי כָּל רוֹאֵיהֶם, וְאֲנָשִׁים נִדְבָקִים אֲלֵיהֶם, אֲבָל אֵלֹהֵי עַם-אֲרָצִים, הָעַרְב־רַב, אֵינָם יְכוּלִים לְסַבֵּל אֶת זֹאת, אֲזִי מְקִימִים עֲלֵיהֶם כָּל מִינֵי עֲלִילוֹת שָׂוָא, כְּדֵי לְהַשְׁפִּילָם בְּפָנַי הַמּוֹן-עַם, כְּדֵי שְׂלֹא תִהְיֶה לָהֶם הַשְׁפָּעָה וְלְהַמְעִיט עֲרֹכָם וְחֲשִׁיבוֹתָם, וּמוֹכַנִים לַעֲשׂוֹת כָּל דְּבַר הָעֶקֶר לְסִלְקָם, לְכַסּוֹתָם, לְהַעֲלִימָם וּלְסַגְרָם כְּלִיל, שֶׁתִּתְבַטֵּל הַשְׁפָּעָתָם כְּלִיל. וּמִי הֵם עַמֵּי הָאָרֶץ? אוֹמְרִים חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים (בְּרֻכּוֹת מ:): אֵיזָהוּ עִם הָאָרֶץ? כָּל שְׂאֵינוּ קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע עַרְבִית וְשַׁחְרִית, וְכֵן אוֹמְרִים (שם): אֵיזָה עִם הָאָרֶץ? כָּל שְׂאֵינוּ מְנִיחַ תְּפִלִּין, וְאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ, וּמְזוּזָה עַל פֶּתָחוֹ. אֵיזָה עִם הָאָרֶץ? כָּל שֵׁישׁ לוֹ בָּנִים, וְאֵינוּ נוֹתֵנִם לְתַלְמוּד תּוֹרָה; לְמִדִּים מִכָּאֵן מַה נִּקְרָא עִם הָאָרֶץ; אָדָם שֶׁמְבַזֶּה אֶת הַמְצוּוֹת, אָדָם שְׂאֵינוּ נוֹתֵן חֲנוּךְ תּוֹרָנִי לִילְדָיו, אֲלֹא הַהֶפֶךְ — שׁוֹלְחִם לְחֲנוּךְ כְּפָרְנִי, הוּא בְּכָלֵל עִם הָאָרֶץ.

ולכן, בני ובנותי היקרים! תפקחו את העינים, הבה
 נחזר בתשובה שלמה, אולי גם אנו פגמנו באמונת
 חכמים, אולי גם בנו נכנסה מחשבה, שאלו עמי הארץ
 הרשעים צודקים. מי יודע אם לא נכנסה בנו איזו
 כפירות ואפיקורסות, ועל זה עלינו לחזור בתשובה
 שלמה. אדם אסור לו להיות בטוח בעצמו, כי יכול
 להיות שגם בו נכנסה מחשבה בצדקת הרשעים, אשר
 כל זה בא מחמת עוונותיו הרבים, שבעטים המח מבהל
 ומבלבל, ולא יוצא "משפט צדק". כי אם היתה בנו
 אמונה ברוחה ומזככת בו יתברך, היתה לנו "משפט
 צדק", והיינו מרחמים על הזולת ועוזרים לו. כמה
 אנשים באים אלינו לבקש עזרה, ואנו משלחים אותם
 בבושה ובחרפה. האם איננו מתחילים לפשפש
 במעשינו, על שבא אלינו עני לבקש צדקה, ואנו
 מגרשים אותו בכזיון, ובזה אנו מגלים שאיננו יהודים.
 כמאמרם ז"ל (כתבות סח): כל המעלים עינו מן הצדקה,
 כאלו עובד עבודה זרה; כמה פעמים קורה, שפלוגי
 פושט יד, וזולתו מגרשו במחי יד — לך לעבד וכו',
 האם זה "משפט צדק"?! זו אכזריות! יהודי צריך
 להיות רחמן, לעזר לשני, וזה נקרא "משפט צדק", ולכן
 עלינו לשוב בתשובה שלמה, שגם בנו נתפסה מדת
 הרשעות, ומי יודע אם איננו עמי הארץ, אולי איננו
 נזהרים לומר קריאת שמע ערב ובקר, שאז אנו בכלל

עם ארצים, או שמא אין לנו מזוזה כשרה או תפלין כשרות, שאז אנו בכלל עמי הארץ, אשר גלו חכמינו הקדושים, שהם מתאכזרים על צדיקי הדור. כמה ליצנים נמצאים בינינו, שלועגים על חכמי התורה, גדולי ישראל! אשר בזה מוכיחים, שהמח שלהם מטנף בטנוף. ובעבור זה אין לנו "משפט צדק", איך יתכן יהודי שעמדו רגליו על הר סיני, שילעג על איזה חכם או צדיק, ראש ישיבה, או ראש כולל. האם אנו נקיים מזה? לאו! ועל כן עלינו לחזור בתשובה שלמה.

הנה אנו רואים בני-אדם מתאכזרים בבית על האשה, על הילדים, אשר אומרים חכמינו הקדושים (עין כתבות נ.): אשרי שומרי משפט, עושי צדקה בכל עת; וכי אפשר לעשות צדקה בכל עת? אלא זה הזן בננו ובנותיו כשהם קטנים; הרבה פעמים אנו מתאכזרים על ילדינו ונשותינו, לא נותנים להם את המגיע להם, הנה משפט צדק! וכל שכן וכל שכן על אחרים, אם איננו מרחמים על האשה והילדים, איך נרחם על הזולת! עד שנכנס גם בנו משפט מעקל; בא עני לפתח הבית, מה אנו אומרים לילדים: "לך תאמר אבא לא בבית, אמא לא בבית" וכו', בשעה שחכמינו הקדושים אומרים (ויקרא רבה, פרשה לד, סימן י'): העני הזה עומד על פתחך והקדוש-ברוך הוא עומד על ימינו, ונותן לך שכרך, ואם לא נתת

לו, דע שמי שעומד על ימינו פורע ממך; איזו בושה
 וחרפה שגם בנו אין משפט צדק, ונעדרה אצלנו מדת
 הרחמנות על הזולת, ואם-כן מה אנו רוצים אחר-כך
 מרשעים ארורים, שאינם מתחשבים בזולת? ! האם איננו
 מזלזלים בתלמידי חכמים, האין אצלנו ליצנות מחכמי
 התורה, מצדיקי הדור? ! ואם איננו החכם שלי, בשביל
 זה מתר לדבר עליו? ! אם-כן גם בנו יש משפט מעקל,
 הפך משפט צדק. ולכן עכשו הוא הזמן לפשפש
 במעשינו, ולחזור בתשובה שלמה, כי הלועג על דברי
 חכמים — נדון בצואה רותחת (ערובין כא); ואומר רבנו
 ז"ל (לקוטי-מוהר"ן, חלק א', סימן סא), הינו שהמח מלכלך
 בצואה וטנוף בלי שמץ של רחמנות על הזולת.
 והמציאות טופחת על פנינו כיום, ובעינינו נראה את
 אשר קורה פעת — אשר עושים ליצנות מחכמי התורה,
 מצדיקי הדור וחכמיו, מאיזו סבה שתהיה, וברגע
 שלועגים על דברי חכמים, אין דנים משפט צדק, ויש
 טנוף וזבל בראש. כי אצל הקדוש-ברוך-הוא חשוב מאד
 ענין העזרה לזולת, וזו המדה הנקרה ביותר בישראל.
 וכמאמר ז"ל (מדרש זוטא שיר השירים א'): הדורון של
 הקדוש-ברוך-הוא צדקה, הנותן צדקה, אפלו היטה בידו
 עברה, ונחתם דינו לאבד, הקדוש-ברוך-הוא אומר
 למלאך של פורענות — אל תגע בו, ויכול להיות מקבל
 שכנה בכל יום. כל-כך חשוב אצלו יתברך יהודי שעוזר

ליהודי אחר, אפלו עבר על כל העברות שבעולם, ונחתם דינו למיתה, ברגע שנותן צדקה, הקדוש-ברוך-הוא מצילו.

על-כן באו נפשפש במעשינו, וקדם שאנו הולכים לדון את השני, הבה נדון את עצמנו, האם אנו שופטים משפט צדק? ! האם כשבא עני אלינו, אנו נותנים לו כראוי? ! תנו לו אפלו משהו, יותר טוב לתן מעט בכבוד גדול, מלתן הרבה בבזיון פאחד הריקים וכו'. וכמו שכתוב (ישעיה לב, יז): "והיה מעשה הצדקה שלום", ואומרים על זה חכמינו הקדושים (מדרש אגדה): העני הזה מסתובב שבור ורצוץ ומתרעם על הקדוש-ברוך-הוא, למה הוא צריך לסבל חרפת רעב ולחזור על הפתחים, ואלו פלוני עשיר מפלג וכו', ויש לעני קשיות עליו יתברך, והוא ברגז, כביכול עמו יתברך. ובזה שעוזרים לו, ונותנים לו בסבר פנים יפות, משלימים, כביכול, בין העני לבינו יתברך. וזה הפרוש: "והיה מעשה הצדקה שלום", וזה "משפט צדק", ואם לא גלף במשפט צדק, אז מה אנו רוצים מהערב רב, חסרי אמונה וכו', שהם יעשו "משפט צדק"? ! הלא הם מתעללים ומתאכזרים על הזולת!

לזאת, בני ובנותי היקרים! הגיע הזמן שנשוב

בתשובה שלמה, ונגלה ונפרסם את חכמי התורה, צדיקי ישראל, ראשי ישיבות וכוללים לכל עם ישראל, ולזרז את נשמות ישראל שיבואו לחכמי התורה לקבל פניהם, יבאו לצדיקי הדור וגדוליו לקבל ברכתם, וזה יכניס בנו, שנרצה לעזר לזולת, אשר אין מצוה גדולה מזו — לסייע לכל בר ישראל. וכמאמרם ז"ל (ילקוט רות תכב): בא וראה גדל כחה של צדקה וגדל כחם של גומלי חסדים, שאינם חסים לא בצל פנפי שחר ולא בצל פנפי ארץ, ולא בצל פנפי שמש, אלא בצל מי שאמר והיה העולם; מי שעוזר לזולת, הוא מגלה שהוא חוסה תחת פנפיו יתברך, ומי שמתאכזר על הזולת מגלה שהוא רחוק מהקדוש-ברוך-הוא.

לזאת, בני ובנותי היקרים! באו נשוב בתשובה שלמה, ונתחיל לעשות "משפט צדק" עם הזולת, נדון כל אחד לכף זכות, ובזכות שנשנה מעשינו, נפסיק ללעג על חכמי התורה, חכמי ישראל, צדיקי הדור, נזכה להחזיר גם את אחרים בתשובה שלמה, שגם הם יעשו "משפט צדק". ואומרים חכמינו הקדושים (עין בבא בתרא ח:): גדולה צדקה, שהיא ממחרת יום בן דוד וימות הגאולה, אמן ואמן!

תם ונשלם, שבח לאל בורא עולם!